

Rebecka Pomerling
010-473 58 49
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Till Skolverket

Svar på remiss avseende allmänna råd med kommentarer om betyg och provning

Skolverkets diarienummer 2021:1524

Inledning

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, ser positivt på att de allmänna råden med kommentarer om betyg och provning revideras, med anledning av nya bestämmelser. SPSM fokuserar remissvaret på de delar där myndigheten har synpunkter.

De nya skrivningarna med anledning av ändrat regelverk, i avsnitt 3 om betygssättning, är enligt SPSM i flera delar välformulerade, och förklarar innebörden av det förändrade regelverket. SPSM har vissa synpunkter i denna del, vilka framförs nedan. Flera av myndighetens synpunkter rör dock övriga delar av de allmänna råden med kommentarer. SPSM bedömer att de flesta av dessa synpunkter bättre skulle kunna ha bearbetats genom samverkan med Skolverket i ett tidigare skede av revideringen. I avsaknad av sådan samverkan menar SPSM samtidigt att det är viktigt att synliggöra de behov av förändringar som myndigheten ser. SPSM menar att det skulle varit positivt om kommentarerna hade kortats, så som Skolverket gjort med andra nyligen reviderade allmänna råd med kommentarer.

Generella synpunkter

Rättvisande bedömning och betygssättning startar redan i planeringen av undervisningen. Enligt SPSM behöver läraren utgå från hela gruppens förutsättningar och tänka in hur undervisningen ska utformas för att alla elever ska få förutsättningar att utveckla de kunskaper och förmågor som ämnet syftar till. SPSM ser därför positivt på att Skolverket i olika sammanhang lyfter vikten av en förflyttning från den starka betoningen på bedömning som präglat lärares arbete mot kunskapskraven, till att mer tydligt vända fokus mot undervisningen och elevers lärande. Fokus på bedömning och betyg har fått flera negativa

konsekvenser, såsom exempelvis att elever upplevt att de ständigt är bedömda och därför kanske inte vågar fråga när de inte förstått.¹

Utifrån ovanstående resonemang menar SPSM att det hade varit lämpligt om Skolverket i högre grad hade beskrivit hela processen, från planering till betygsättning, i de nya kommentarerna till de allmänna råden om betygsättning. Att tydliggöra vikten av planering, genomförande av undervisningen och bedömning ur ett helhetsperspektiv är enligt SPSM viktigt eftersom dessa delar i hög grad påverkar möjligheten att göra ändamålsenliga och sammantagna bedömningar, och i slutändan sätta ett rättvisande betyg. SPSM föreslår att Skolverket i ett kort avsnitt i inledningen synliggör denna process, och eventuellt hänvisar till ytterligare stödmaterial om detta.² Det som Skolverket lyfter fram och resonerar om blir det som lärare sätter fokus på. Om fokus ska förflyttas mot syfte och centralt innehåll, och därmed lärande i undervisningen, så behöver det enligt SPSM också framgå i kommentarerna.

SPSM menar också att det vore lämpligt att minska den omfattning och detaljeringsgrad av beskrivningar av bedömning som anges i kommentarerna till de allmänna råden. Lärare har gedigen utbildning och behöver ges tilltro till sina egna förmågor, kunskaper och att göra avvägningar utifrån sin profession. I vissa delar har SPSM nedan gett förslag på strykningar, där myndigheten menar att det inte skulle påverka innehållet nämnvärt.

SPSM saknar ett resonemang i kommentarerna, eller inledningen till kommentarerna, om vad "väsentliga kunskaper" i en kurs eller ett ämne är. Detta begrepp används i både allmänna råd och kommentarer. Om läraren har ett friutrymme att avgöra detta utifrån sina ämneskunskaper och sin erfarenhet bör detta förtydligas. Om det finns någon annan skrift från Skolverket som på ett mer utvecklat sätt redogör för innebörden skulle det kunna göras en hänvisning dit i kommentarerna.

SPSM noterar att Skolverket väljer att publicera kommentarerna separat, i stället för som tidigare namnge publikationen "Allmänna råd med kommentarer". Även om de allmänna råden beslutas genom en separat SKOLFS är syftet med att publicera skriften som enbart kommentarer oklart för SPSM, och syftet framgår inte heller av konsekvensutredning eller publikationen i sig. SPSM menar att det är viktigt att göra kommunikationen med berörda målgrupper tydlig och enkel,

¹ Se exempelvis Annika Jahnke föreläsning, När styrdokument förändras, länk: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/forelasningsserien-laroplanerna-i-fokus>

²Såsom Skolverkets stödmaterial Att planera, bedöma och ge återkoppling (2020)

och att beakta skolornas behov av att enkelt kunna tillgodogöra sig Skolverkets stöd och vägledning. SPSM menar att det behöver göras vissa förtydliganden i inledningen av skriften för att förklara innebörden av ändringen.

Synpunkter avseende allmänna råd och kommentarer

SPSM lämnar synpunkter avseende de allmänna råden (SKOLFS 2022:xx) och kommentarerna samlat för respektive avsnitt.

Avsnitt 1 Inför betygssättning

SPSM har inga synpunkter avseende de allmänna råden i denna del. SPSM har följande synpunkter avseende kommentarerna.

Det är viktigt att tydliggöra att kommentarerna i råden inte är styrande, utan ska fungera stödjande. SPSM menar att formuleringen i den inledande texten till kommentarerna skulle kunna justeras något för att signalera detta:

Det här avsnittet handlar om hur lärare *kan förbereda* sig inför betygssättningen och *säkerställa* att betygsunderlaget är brett och varierat när det är dags att sätta betyg.

Utforma ändamålsenliga bedömningssituationer och utvärdera elevernas kunskaper (de allmänna råden 1 och 2)

SPSM noterar att detta avsnitt är mycket omfattande, vilket var fallet även med de tidigare kommentarer till de dessa råd. (Se övergripande synpunkter om avsnitten om bedömning ovan) Utöver synpunkter om omfattning och detaljeringsgrad har SPSM följande synpunkter.

Skolverket har lyft fram frågor som läraren behöver utgå ifrån för att kunna utforma en ändamålsenlig bedömningssituation (s. 18 första stycket av kommentarerna). Läraren kan i detta sammanhang behöva reflektera över hur bedömningssituationen kan underlättas eller anpassas, utifrån elevernas förutsättningar och behov. SPSM föreslår därför följande tillägg här (kursiverat):

För att utforma en ändamålsenlig bedömningssituation behöver läraren utgå från frågorna: Vad är det jag vill veta? Varför vill jag veta det? Hur tänker jag använda informationen? *Hur kan jag som lärare underlätta eller anpassa situationen så att varje elev ska kunna visa sina kunskaper?* Svaren påverkar hur läraren formulerar frågor eller uppgifter och vilka bedömningsformer som läraren väljer.

SPSM anser att stycket under rubriken *Läraren behöver utforma relevanta bedömningssituationer* (s.18) är svårbegripligt. Motsvarande text i kommentarerna till de allmänna råden från 2018 har enligt SPSM ett enklare och mer begripligt språk, där det är lättare att följa resonemanget.

I avsnittet med rubriken *Utforma bedömningsituationer för att få ett brett och varierat betygsunderlag vid betygssättningen* finns ett stycke som handlar om att utforma uppgifter som ger alla elever goda möjligheter att visa vad de kan (s. 21). SPSM ser positivt på att Skolverket har lagt till ett avsnitt om hur lärare kan behöva anpassa bedömningsituationer utifrån den enskilde elevens behov, med exempel på vad det kan innebära för en elev med funktionsnedsättning. Det är samtidigt viktigt att också tydliggöra att rätten till stöd inte utgår från en elevs funktionsnedsättning. Texten skulle därför kunna justeras något utifrån detta.

I sista meningen i samma stycke anges: ”Därför behöver undervisningen ge eleverna möjligheter att lära sig att visa kunskaper på olika sätt så att de på sikt blir bekväma med olika redovisningsformer.” SPSM menar att punkt borde sättas efter ”på olika sätt”, eftersom det inte borde ses som ett generellt mål i sig att elever ”blir bekväma med olika redovisningsformer”.

Avsnittet *Dokumentation* börjar med två meningar om vad lärare inte behöver göra. SPSM föreslår att dessa meningar tas bort, och att stycket i stället inleds med, och därmed lägger tyngdpunkten vid, det som följer senare i samma stycke: ”Läraren avgör vilken dokumentation som behövs för att stödja elevernas kunskapsutveckling och för att säkerställa ett brett och varierat underlag inför betygssättningen.”³

Avsnitt 2 Informera om betyg och betygssättning

SPSM har inga synpunkter avseende de allmänna råden i denna del. SPSM har följande synpunkter avseende kommentarerna.

Informera om väsentliga kunskaper och betygskriterier, betyg samt betygssättning (de allmänna råden 1 och 3)

I underavsnittet *Informera om väsentliga kunskaper och betygskriterier* anges i andra stycket (s.29): ”Det är inte nödvändigt att ge eleverna specifik information om vad som bedöms i alla bedömningsituationer.” SPSM föreslår att denna mening tas bort, då den enbart beskriver vad läraren inte behöver göra. SPSM menar att det är viktigt att ge tilltro till lärares kunskap och kompetens att själva göra en bedömning av vad som ska informeras om. Detta följer också direkt av nästa mening i stycket: ”Läraren avgör vilken information som kan vara lämplig att ge eleverna i anslutning till en bedömningsituation.”

³ Då skulle istället innehållet i meningen ”För elevernas rättssäkerhet behöver det dock finnas viss dokumentation så att en annan lärare som tar över undervisningen kan sätta betyg.” kunna följa senare i samma stycke.

Upplysa om skälen för ett betyg (de allmänna rådet 2)

Även i detta avsnitt finns en mening om vad lärare inte behöver göra, som enligt SPSM skulle kunna utgå (s. 30-31): ”Att informera eleven eller vårdnadshavaren om skälen för ett betyg innebär inte att läraren i detalj behöver redogöra för samtliga bedömningsunderlag och hur dessa har värderats vid betygssättningen.” Detta framgår enligt SPSM av övriga skrivningar.

Avsnitt 3 Betygssättning

SPSM har inga synpunkter avseende allmänna råd 1-3. SPSM har vissa synpunkter avseende råd 4, vilka återges nedan. Därefter följer synpunkter avseende kommentarerna i detta avsnitt.

Allmänt råd 4 om att samråda om att bortse från enstaka delar av betygsriterierna

I förslaget anges att lärare bör vid betygssättningen ”samråda med andra lärare vid tveksamheter om att, vid särskilda skäl, bortse från enstaka delar av betygsriterierna.” Detta råd motsvarar skrivningen i befintliga allmänna råd.

I SPSM:s specialpedagogiska rådgivning inkommer många frågor från lärare om undantagsbestämmelsen. Det är SPSM:s erfarenhet att lärare ofta är i behov av stöd från personal med specialpedagogisk kompetens för att göra bedömningar av om undantagsbestämmelsen kan tillämpas. SPSM:s erfarenhet är också att många lärare idag tar hjälp av dessa professioner i bedömningen. Specialpedagoger och speciallärare besitter kompetens om vad elevers funktionsnedsättningar kan innebära för elevers lärande, och har i många fall ansvar för de specialpedagogiska insatser som beslutats om för en elev. Denna kompetens bör enligt SPSM tillmätas stor vikt vid bedömningen av om undantagsbestämmelsen är tillämplig. SPSM menar därför att råd 4 borde kompletteras med skrivning om att läraren ska samråda med personal med specialpedagogisk kompetens från elevhälsan⁴ (tillägg kursiverat):

Samråda med andra lärare och elevhälsopersonal med specialpedagogisk kompetens vid tveksamheter om att, vid särskilda skäl, bortse från enstaka delar av betygsriterierna.

Analysera betygsunderlaget samt läsa och tolka betygsriterier (det allmänna rådet 1)

SPSM uppfattar att Skolverket i kommentarerna lägger huvudvikten på de *formella underlagen*, skriftliga prov och inlämningsuppgifter, exempelvis genom

⁴ I Proposition 2021/22:162 föreslås en ändrad skrivning i 2 kap. 25 § skollagen om att det för specialpedagogiska insatser ska finnas tillgång till specialpedagog eller speciallärare. Om det förslaget går igenom menar SPSM att råden istället skulle kunna ange samråda med specialpedagog eller speciallärare.

skrivningar om underlag som är "relevanta" och om sent inkomna underlag. Det finns ett kortare textavsnitt om de kunskaper som eleven visat vid mer *informella bedömningsituationer* och som "kan vara relevanta". (s. 34) Ett fokus på formella underlag riskerar att missgynna elever som av olika anledningar bättre kan visa sina kunskaper vid mer informella bedömningsituationer.

SPSM menar också att kommentarerna på ett tydligare sätt bör betona att betygssättning är en komplex process där läraren kan behöva samla ett varierat underlag av olika slag, både från primärkällor (skrivna berättelser, inspelningar, prov m.m) och sekundärkällor (lärarens anteckningar, iakttagelser m.m.).⁵

SPSM föreslår att följande tillägg görs i andra stycket i underavsnittet *Läsa och tolka betygskriterier* (s. 35, tillägg kursiverat): "Läraren *planerar och genomför* undervisningen utifrån hela syftet och hela det centrala innehållet, men kan välja att fördjupa undervisningen mer i relation till vissa delar."

Göra en sammantagen bedömning (det allmänna rådet 2)

SPSM anser på ett övergripande plan att detta avsnitt är välformulerat, och förklarar innebörden av det förändrade regelverket.⁶ SPSM har dock ett par synpunkter avseende formuleringar i avsnittet.

I sista meningen i avsnittets andra stycke (s. 36) behöver det enligt SPSM förtydligas vad som avses med "väga in ovidkommande faktorer i betyget".

I andra stycket på s. 37 finns ett avsnitt om betyget A. Följande mening skulle enligt SPSM kunna justeras och förtydligas: "Elevens styrkor behöver då vara särskilt väl utvecklade och väsentliga för att motivera det högsta betyget." Begreppet "väsentligt" ska väl här relatera till delar av kursen eller ämnet, och inte till "styrkor"? Det skulle i så fall kunna uttryckas: "Elevens styrkor behöver då vara särskilt väl utvecklade och *fokusera på väsentliga delar av kursen eller ämnet*".

Samråda om att bortse från enstaka delar av betygskriterierna (det allmänna rådet 4)

SPSM föreslår följande komplettering i första styckets sista mening (s. 40, tillägg kursiverat):

Fram till dess ligger lärarens och skolans fokus på att tillgodose elevernas rätt till undervisning, *rätt till stödinsatser*, och på att utforma en undervisning som möjliggör för elever att utvecklas så långt som möjligt.

⁵ Se Alli Klapp: Bedömning i betygssättande årskurser (s.50) i Skolverket (2020) Att planera, bedöma och ge återkoppling.

⁶ Se dock övergripande synpunkter om begreppet "väsentliga delar av kursen eller ämnet".

SPSM menar att det är viktigt att i detta sammanhang betona elevens rätt till stöd. Det finns annars en risk för att läraren redan tidigt bestämmer sig för att en elev inte kommer att klara en viss del av undervisningen, och att skolan inte ger eleven relevant stöd för att utvecklas så långt som möjligt.

I andra stycket av avsnittet (s.40) anges ”Av det följer att om elevens svårigheter skulle ha kunnat avhjälpas genom stöd är undantagsbestämmelsen inte tillämplig.” I förarbetena till bestämmelsen anges i motsvarande mening ”särskilt stöd”. Det samma gäller efterföljande mening i kommentarerna.⁷ SPSM anser att Skolverket skulle kunna förtydliga texten i denna del något, utifrån begreppen i skollagen.⁸

SPSM anser att kommentarerna om undantagsbestämmelsen bör synliggöra vikten av att lärare samråder med specialpedagog eller speciallärare, såsom argumenterats för ovan avseende ändring av rådet. Inledningen av sista stycket i kommentarerna till rådet skulle enligt SPSM därför kunna lyda (s. 41, tillägg kursiverat):

Läraren bör vid tveksamheter i tillämpningen av undantagsbestämmelsen samråda med lärarkollegor och elevhälsopersonal med specialpedagogisk kompetens. Det kan finnas fördelar med att samråda med lärare i samma eller närliggande ämne om det är möjligt. *Specialpedagoger och speciallärare och har ofta relevant kunskap om elevens stödinsatser och vad elevens funktionsnedsättning kan innebära för elevens lärande.* Vid behov kan läraren även samråda med annan elevhälsopersonal eller rektorn.

4 Följa upp betyg och betygssättning

SPSM har inga synpunkter på de allmänna råden i denna del. SPSM har följande synpunkter avseende kommentarerna.

Rektorns arbete med att följa upp och sammanställa betyg och resultat från nationella prov samt analysera avvikelser (de allmänna råden 3, 4 och 5) samt Huvudmannens ansvar för att följa upp betyg och resultat från nationella prov (det allmänna rådet 6)

Skolverket skriver i kommentarerna om att ”följa upp och analysera betygen inom och mellan ämnen och elevgrupper”, och om att huvudmannen kan behöva ”analysera resultat på skolenhetsnivå, exempelvis utifrån socioekonomisk bakgrund eller kön.” SPSM menar att det i dessa sammanhang skulle behöva synliggöras att rektorn och huvudmannen också behöver följa upp betyg för elever

⁷ prop. 2009/10:164, s.735, ”Om elevens svårigheter kan avhjälpas genom särskilt stöd är denna paragraf inte tillämplig” och ”Om elevens svårigheter kan avhjälpas genom särskilt stöd är denna paragraf inte tillämplig.”

⁸ Dvs extra anpassningar och särskilt stöd.

i behov av stödinsatser. Att skolor följer upp betyg för elever i behov av stödinsatser är viktigt för att kunna analysera om skolan arbetar med stödinsatser av god kvalitet som ger eleven rätt förutsättningar i sitt lärande.

5 Prövning

SPSM har inga synpunkter avseende de allmänna råden i denna del. SPSM har följande synpunkter avseende kommentarerna.

Prövande med funktionsnedsättning (det allmänna rådet 4)

SPSM menar att skrivningarna i kommentarerna om att den prövande behöver kunna stärka sin funktionsnedsättning med intyg är problematiska. Det kan finnas andra sätt, att konstatera vilka anpassningar som är lämpliga. Exempelvis kan läraren kontakta elevens tidigare skola för att få information om vilket stöd eller vilken anpassning eleven har haft tidigare. Det kan också finnas dokumentation om tidigare stödinsatser som kan vara relevant. SPSM menar att Skolverket bör överväga att justera texten utifrån detta.

SPSM menar också att texten skulle kunna kompletteras med en mening om att läraren kan ta stöd av skolans elevhälsa för att göra bedömningar av lämpliga anpassningar och stöd.

I detta ärende har Lena Hammar, Lennart Hansson och Eva Klubb Degsell varit sakkunniga. Föredragande har varit juristen Rebecka Pomerling.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg

Generaldirektör